

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-4-23>

УДК 159.9:316.6:305

Лариса ПОДКОРИТОВА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-2242-2576>

e-mail: podkorytova@khmnu.edu.ua

Катерина ЗОРИНА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0005-7533-5598>

e-mail: ekaterinazorina2810@gmail.com

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОСПРИЙНЯТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті подано результати емпіричного дослідження гендерних особливостей самосприйняття студентської молоді. Представлено опис використаних у дослідженні методик і методів (тест «Двадцять тверджень на самоставлення» (М. Кун, Т. Мак-Партланд); методика дослідження самоставлення; тест «Автопортрет»; методика «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем); методика «Вивчення гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера).

Дослідження гендерних особливостей самосприйняття студентської молоді виявило, що гендерні стереотипи мають значний вплив на формування самосвідомості серед молодих людей. Отримані результати підкреслюють, що гендерні стереотипи можуть обмежувати можливості молодих людей, заважаючи їм розкрити свій потенціал і зробити внесок у розвиток суспільства.

Ключові слова: *гендер, самосприйняття, молодь, стереотипи.*

Larysa PODKORYTOVA, Kateryna ZORINA

Khmelnytskyi National University

EMPIRICAL STUDY OF GENDER CHARACTERISTICS OF SELF-PERCEPTION OF YOUTH STUDENTS

The article presents the results of an empirical research of the gender characteristics of the self-perception of student youth. A description of the methods and methods used in the research is presented («Twenty Statements for Self-Assessment» test (M. Kuhn, T. McPartland); the self-attitude research method; the «Self-Portrait» test; the «Gender-Role Questionnaire» method (S. Bem); «Gender Identity Study» method (L. Schneider) found that gender stereotypes have a significant impact on the formation of self-awareness among young people. Women express a greater tendency to identify themselves with social roles related to caring for others and emotional intelligence, while how men are more likely to associate themselves with professional roles, achievements, as well as with physical characteristics and competition.

Regarding the perception of themselves and the world, women show a more realistic perception, while men tend to have an idealized view. It was also found that women are more inclined to understand themselves in the context of relationships with other people and the surrounding world, while men focus on their personal achievements. A high level of gender identity was found in women in general compared to men.

The obtained results emphasize that gender stereotypes can limit the opportunities of young people, preventing them from realizing their potential and making a significant contribution to the development of society.

Prospects for further research for a deeper understanding of gender stereotypes in modern society, prospects for further research may include analyzing the impact of gender stereotypes on the choice of professions, revealing the role of the media and socio-cultural environment in the formation of gender perceptions, as well as the development of interventions to reduce the impact of harmful stereotypes at the individual and collective levels.

Key words: *gender, self-perception, youth, stereotypes.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Проблема дослідження гендерних особливостей самосприйняття студентської молоді полягає в аналізі різних аспектів самосприйняття учнів залежно від їх статі. Це означає вивчення та порівняння способів, якими чоловіки та жінки сприймають себе, свої можливості, цінності, ролі та соціальний статус. Ця проблема має важливий зв'язок з науковими та практичними завданнями. З наукового погляду, дослідження гендерних особливостей самосприйняття сприяє розумінню та виявленню різниці між чоловічою та жіночою ідентичністю. Це може допомогти в розробці теорій гендеру, психологічних концепцій та підходів до студентської молоді.

Проблема гендерного самосприйняття набуває особливого значення в сучасному світі, адже студентське середовище може бути важливим фактором у формуванні і розвитку гендерних стереотипів та ролей. Попри теоретичні розвідки на цю тему, емпіричних досліджень, зокрема серед студентської молоді, недостатньо.

Аналіз досліджень та публікацій

Особливості гендерного самосприйняття розглядаються в наукових працях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців таких, як: А. Акімова досліджує вплив гендерних стереотипів на формування гендерної ідентичності у особистостей. Л. Вовк досліджує психолого-педагогічні аспекти теорії гендеру. Н. Гайсонюк досліджує гендерні та культурні відмінності у рольових моделях самопрезентації. Л. Терлецька досліджує процес самопізнання, його структуру та роль у становленні особистості. С. Максименко досліджував генетико-психологічні витоки розвитку і саморозвитку особистості. Н. Мартинюк аналізує самопізнання як чинник особистісної зрілості студентської молоді. М. Нестеренко зосередилась на гендерній ідентичності, а саме на набутті гендерної ідентичності особистістю та розвитку наукових уявлень про гендерну ідентичність і її структуру у психології. В. Семиченко розглядає гендерні особливості самосприйняття

студентів у контексті соціально-психологічних відносинах. Н. Мартинюк досліджує самопізнання як чинник особистісної зрілості студентської молоді.

Формулювання цілей статті

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження гендерного самосприйняття студентської молоді.

Виклад основного матеріалу

Для дослідження гендерного самосприйняття нами були дібрані такі методики: тест «Двадцяти тверджень на самоствавлення» (М. Кун, Т. Мак-Партланд) [1]; методика дослідження самоствавлення [2]; тест «Автопортрет» [3]; методика «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем) [4]; методика «Вивчення гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера) [5].

Тест «Двадцять тверджень на самоствавлення» М. Куна та Т. Мак-Партланда [1] допомагає вивчати самосприйняття особистості. Досліджуваному пропонується відповісти на питання «Хто я такий?» 20 різними способами протягом 12 хвилин. Тест дозволяє виразити думки про себе та ідентичність. Цей інструмент корисний для аналізу самосприйняття.

Методика дослідження самоствавлення [2] ґрунтується на ієрархічній моделі структури самоствавлення, включаючи глобальне самоствавлення та рівень конкретних дій. Опитувальник включає сім шкал, що вимірюють різні аспекти самосприйняття, такі як самовпевненість, ставлення інших, самоприйняття тощо. Кожна шкала містить твердження, на які досліджуваний відповідає за допомогою «+» (згоден) або «-» (не згоден). Ця методика дозволяє вимірювати різні аспекти самосприйняття та самоствавлення особистості в контексті психологічних та педагогічних досліджень.

Тест «Автопортрет» [3] у контексті цієї методики визначається як зображення людини, створене самою людиною. Цей тест дозволяє дослідити, наскільки автопортрет відображає індивіда та чи обмежується він моделлю. Також вивчаються типологічні риси цього зображення. Мета методики полягає в виявленні індивідуально-типологічних особливостей особистості. Для проходження тесту потрібні лише олівець або ручка та аркуш паперу розміром 10 x 15 см.

Методика «Статеврольовий опитувальник» С. Бем [4] вимірює сприйняття своєї статі. Опитувальник містить 60 рис характеру, які респондент оцінює за 7-бальною шкалою. Шкали включають мужність, жіночність та нейтральні риси. Мета – визначити,

наскільки особа відповідає гендерним стереотипам. Оцінка за мужність/жіночість визначає гендерну ідентичність (андрогінія, жіночість, мужність), вказує на відповідність гендерним ролям.

Методика «Дослідження гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера) [5] є проєктивним інструментом для визначення гендерної ідентичності особистості. Вона базується на прямому та ланцюговому асоціативному тесту. Досліджуваний відзначає слова, які він пов'язує зі своєю гендерною ідентичністю. За співвідношенням вибраних слів визначається рівень ідентичності. Методика оцінюється за шкалою від попередньої ідентичності до псевдопозитивної ідентичності. Проста у використанні, забезпечує чіткі та об'єктивні результати.

У нашому дослідженні взяли участь 40 осіб: 20 – жіночої (50% вибірки), та 20 – чоловічої статі (50% вибірки) у віці від 18 до 22 років. Кожному з досліджуваних були надані методики, опис яких наведено вище.

Результати за Тестом «Двадцять тверджень на самоставлення» М. Куна та Т. Мак-Партланда [1] представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Результатів дослідження за тестом «Двадцять тверджень на самоставлення» (М. Куна та Т. Мак-Партланда)

Показник	Жінки	Чоловіки
Ідентифікація з соціальними групами	16 (80%)	4 (20%)
Ідентифікація з професійними ролями та досягненнями	4 (20%)	16 (80%)
Акцент на емоціях та почуттях	15 (75%)	5 (25%)
Акцент на фізичних характеристиках та здібностях	5 (25%)	15 (75%)
Акцент на інтересах та цілях, пов'язаних з особистим розвитком та самореалізацією	14 (70%)	4 (20%)
Акцент на інтересах та цілях, пов'язаних з активним способом життя та досягненням успіху	6 (30%)	16 (80%)

Як видно з таблиці 1, найбільший відсоток жінок (80%) ідентифікують себе з такими соціальними групами як сім'я, друзі, національність, релігія тощо. У чоловіків цей відсоток становить лише 20%. Це означає, що жінки, як правило, більше цінують соціальні зв'язки та відчувають себе частиною певних груп. Чоловіки ж більше орієнтовані на себе та свої особисті досягнення.

Результати, отримані за допомогою методики дослідження самоставлення [2] представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Дослідження за методикою дослідження самоставлення

Шкала	Жінки (середній показник)	Чоловіки (середній показник)
Самовпевненість	6,7	5,9
Ставлення інших	6,9	6,2
Самоприйняття	6,5	6,5
Самокерування	6,3	5,7
Самозвинування	5,2	5,2
Самоінтересу	6,6	6,6
Саморозуміння	6,8	6,3

Як видно з таблиці 2, жінки більш схильні до позитивної оцінки своїх можливостей, ставлення інших, самоконтролю, самопізнання та розуміння себе. Це означає, що жінки в цілому мають більш позитивне самосприйняття, ніж чоловіки. Чоловіки більше схильні до позитивної оцінки своїх досягнень, самоприйняття та самозвинування. Це означає, що чоловіки, в цілому, більше схильні до позитивного самосприйняття, пов'язаного з їхньою особистістю, і до негативного – пов'язаного із невдачами.

Розглянемо результати дослідження за методикою «Автопортрет» [3] представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Гендерні особливості автопортретів студентської молоді

Аспекти автопортрету	Жінки	Чоловіки
Стиль зображення	реалістичний	ідеалізований
Акцент	зовнішній вигляд, риси обличчя	сила, мужність, успіх
Контекст	соціальні відносини	особисті досягнення

Як видно з таблиці 3, результати підтверджують існування гендерних відмінностей у самосприйнятті студентської молоді. Жінки, як правило, більше схильні до реалістичного сприйняття себе і світу, а чоловіки – до ідеалізованого. Жінки також більше схильні до розуміння себе в контексті інших людей і світу, а чоловіки – в контексті особистих досягнень.

Розглянемо дослідження гендерних особливостей самосприйняття студентської молоді за методикою «Статеворольовий опитувальник» (С. Бем)[4] представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

**Дослідження за методикою «Статеврольовий опитувальник»
(С. Бем)**

Гендер	Шкала жіночності, середній бал	Шкала мужності, середній бал
Жінки	6,1	4,2
Чоловіки	3,8	6,5

Як видно з таблиці 4, у жінок і чоловіків спостерігаються значні гендерні відмінності в гендерній рольовій ідентичності. Жінки отримали в середньому вищі бали за шкалою жіночності, ніж за шкалою мужності. Чоловіки, навпаки, отримали, в середньому, вищі бали за шкалою мужності, ніж за шкалою жіночності.

Розглянемо результати опитування жінок за методикою «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем) на рисунку 1.

Рис. 1. Результати опитування жінок за методикою «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем)

Жінки, в цілому, мають більш жіночну гендерну рольову ідентичність, ніж чоловіки. Це означає, що жінки більше схильні до таких якостей, як чуттєвість, співчуття, турботливість.

Розглянемо результати опитування чоловіків за методикою «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем) на рисунку 2. Чоловіки в цілому мають менш жіночну гендерну рольову ідентичність, ніж жінки. Це означає, що чоловіки більш схильні до таких якостей, як сила, мужність, рішучість.

Середній бал 3,8 свідчить, що чоловіки в цілому вважають себе такими, які не відповідають традиційним гендерним ролям для жінок. Вони менш схильні до таких якостей, які схильні жінкам.

Чоловіки також мають деякі жіночі якості, але вони менш виразні, ніж чоловічі якості. Середній бал 6,5 вказує, що чоловіки в цілому вважають себе такими, які відповідають традиційним гендерним ролям для чоловіків.

Рис. 2. Результати опитування чоловіків за методикою «Статеврольовий опитувальник» (С. Бем)

Гендерні відмінності в гендерній рольовій ідентичності студентської молоді можуть бути пояснені впливом гендерних стереотипів. Жінки традиційно асоціюються з такими якостями, як чуттєвість, співчуття, турботливість, а чоловіки – з такими якостями, як сила, мужність, рішучість. Ці стереотипи можуть впливати на те, як жінки і чоловіки сприймають себе і свою роль у суспільстві.

Результати дослідження за методикою «Дослідження гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера) [5] представлені в таблиці 5.

Таблиця 5

«Дослідження гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера)

Рівень гендерної ідентичності	Жінки	Чоловіки
Достигнута ідентичність	13 (65%)	10 (50%)
Мораторій	7 (25%)	7 (35%)
Дифузна ідентичність	0 (0%)	3 (15%)
Псевдопозитивна	0 (0%)	0 (0%)

Як видно з таблиці 5, гендерні відмінності у самосприйнятті студентської молоді проявляються в рівні гендерної ідентичності. Жінки, в цілому, мають більш високий рівень гендерної ідентичності,

ніж чоловіки. Це може бути пов'язано з різними соціально-культурними факторами, які впливають на формування гендерної ідентичності у представників різних статей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Внаслідок проведеного нами емпіричного дослідження виявлено, що на самосприйняття студентської молоді значний вплив мають гендерні стереотипи. Жінки виражають більшу схильність ідентифікувати себе з соціальними ролями, пов'язаними з турботою про інших та емоційним інтелектом, у той час як чоловіки частіше асоціюють себе з професійними ролями, досягненнями, а також з фізичними характеристиками та конкуренцією.

Щодо сприйняття себе і світу, жінки виявляють більш реалістичне сприйняття, в той час як чоловіки мають тенденцію до ідеалізованого погляду. Також виявлено, що жінки більш схильні до розуміння себе в контексті відносин з іншими людьми та оточуючим світом, тоді як чоловіки акцентують увагу на своїх особистих досягненнях. У жінок, порівняно з чоловіками, виявлено вищий рівень гендерної ідентичності.

Отримані результати підкреслюють, що гендерні стереотипи можуть обмежувати можливості молодих людей, заважаючи їм розкрити свій потенціал і внести значущий вклад у розвиток суспільства.

Перспективи подальшого досліджень полягають у глибшому вивченні гендерних стереотипів у сучасному суспільстві, аналізі їх впливу на вибір професій, розкриття ролі медіа та соціокультурного середовища у формуванні гендерних уявлень, а також розвиток інтервенцій для зменшення впливу шкідливих стереотипів на індивідуальному та колективному рівнях.

Література

1. Тест двадцяти тверджень на самоствавлення (М. Кун, Т. Мак-Партланд). URL: <https://studfile.net/preview/5263787/page:10/> (дата звернення: 30.10.2023).
2. Методика дослідження самоствавлення. URL: <https://lib.onu.edu.ua/samootsenka-samootnoshenie-samoopredelenie-samoponimanie/> (дата звернення: 30.10.2023).
3. Методика «Автопортрет». URL: https://stud.com.ua/82704/psihologiya/metodika_avtoportret (дата звернення: 30.10.2023).

4. Подкоритова Л. О., Карпова Д. Є., Ігумнова О. Б., Комар Т. В. Диференційна психологія : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2022. 202 с.

5. Методика «Вивчення гендерної ідентичності» (Л. Шнейдера). URL: <http://surl.li/nzanw> (дата звернення: 30.10.2023).

References

1. Test of twenty statements for self-attribution (M. Kuhn, T. McPartland). URL: <https://studfile.net/preview/5263787/page:10/> (access date 10/30/2023)

2. Methods of self-assessment research. URL: <https://lib.onu.edu.ua/samootsenka-samootnoshenie-samoopredelenie-samoponimanie/> (access date 10/30/2023)

3. «Self-portrait» technique. URL: https://stud.com.ua/82704/psihologiya/metodika_avtoportret (date of application 10/30/2023)

4. Podkorytova L.O., Karpova D. E., Igumnova O. B., Komar T. V. Differential psychology: teaching. manual Khmelnytskyi: KhNU, 2022. 202 p.

5. Methodology "Study of gender identity" (L. Schneider). URL: <http://surl.li/nzanw> (access date 10/30/2023)